

Návrh koncepce byl posuzován širokým kolektivem odborníků složek ministerstva obrany, armádní vědecko výzkumné základny, vojenských škol a vojsk. Navrhovaný přechod na nový systém zabezpečení je až na výjimky hodnocen jako objektivní, nutný a v delší perspektivě ekonomicky progresivní, odpovídající potřebám armády v nových mezinárodních a vnitropolitických podmínkách a předpokládanému zapojení armády do NATO.

Systematickou realizaci programu komplexní informatizace a výstavbu plně automatizovaného armádního logistického systému nepochybně zdržuje současné státoprávní uspořádání, směřující k vytvoření dvou samostatných států a tím i k rozdělení armády.

Platnost zpracovaných a přijatých koncepcí a programů v obou oblastech bude aktuální i po rozdělení armády. Úzká, smluvně podložená spolupráce obou armád na tomto poli bude proto bezesporu užitečná pro obě strany.

Plukovník Ing. Jaroslav Němec

ÚVAHY O PROFESIONALIZACI ARMÁD NÁSTUPNICKÝCH STÁTŮ PO ZÁNÍKU ČSFR

V rámci společenských změn po listopadu 1989 se začal nově utvářet i vztah veřejnosti k mezinárodní bezpečnosti, obraně, armádě a vojenské službě. Nadšení ze získané svobody, rychlosti a snadnosti dosažení převratných politických a geostrategických změn v Evropě vyvolalo u části veřejnosti dojem, že ohrožení mezinárodní bezpečnosti přestalo existovat a nastane období trvalé mírové spolupráce. Zárodky takového vývoje byly spojovány především s existencí NATO, Evropského společenství a institucionalizací Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v rámci nové evropské bezpečnostní architektury. Významu vlastní armády pro zajištění bezpečnosti a obrany státu byl přikládán malý význam, což dále prohloubilo negativní vztah značné části veřejnosti k armádě a vojenské službě. Formující se veřejné mínění zahrnovalo široké spektrum názorů včetně požadavků na zrušení armády, zrušení všeobecné branné povinnosti a úplnou profesionalizaci armády.

Vedle laických se formovaly i odborné názory, které vypracovávaly koncepci přeměny armády na demokratickou armádu, schopnou přizpůsobovat se dynamickým změnám

geostrategické i vnitřní situace. Byl dokončen odchod sovětských vojsk z území ČSFR, rozpuštěna Varšavská smlouva, přijata obranná vojenská doktrína ČSFR, novelizace branného zákona a zákona o některých služebních poměrech vojáků, což přineslo výraznou demokratizaci a humanizaci vojenské služby. Byla zavedena civilní služba, délka vojenské základní služby zkrácena ze 24 na 18 měsíců a koncem roku 1993 bude opět zkrácena, a to na 12 měsíců. Stav armády a výzbroje se podstatně snížil. Čs. armáda navázala styky s NATO v rámci Rady NATO pro spolupráci a rozvíjí dvoustranné vztahy s armádami demokratických států. Součástí transformačního procesu je i redislokace armády a příprava profesionalizace armády.

V současné době se prioritním úkolem stalo rozdělení Čs. armády a vytvoření armád České republiky a Slovenské republiky k 1. 1. 1993. Nedílnou součástí plánování výstavby armád nástupnických států jsou i otázky vojenské služby a možnosti profesionalizace. Tyto otázky nelze řešit bez přihlídnutí ke společenských podmínkách, bezpečnostní situaci v Evropě a ke skutečnosti, že obě republiky jako menší státy nejsou členy žádného mezinárodního společenství, které by jim poskytovalo záruky jejich bezpečnosti a obrany.

Zkušenosti získané v uplynulých třech letech, zejména ozbrojené konflikty vznikající na území bývalého SSSR a Jugoslávie či reakce mezinárodního bezpečnostního systému na ně, umožňují lépe chápat možnosti a chování evropského bezpečnostního systému v procesech politické, ekonomické i vojenské transformace, které mají rozdílný charakter v NATO a Evropském společenství na jedné straně a v zemích střední a východní Evropy na straně druhé.

BEZPEČNOSTNÍ SITUACE

Historické změny, které proběhly v Evropě od roku 1989 významně upevnilly evropskou bezpečnost. Bezprostřední hrozba překvapivého napadení a vzniku globálního konfliktu, která v uplynulých 45 letech představovala nejvážnější ohrožení, již není předmětem největšího zájmu. Přetrvává však značná nejistota budoucího vývoje a z ní plynoucí rizika pro bezpečnost Evropy.

Výzvy bezpečnosti a rizika, kterým musí státy Evropy čelit, mají na rozdíl od minulosti odlišný charakter. Rizika pro bezpečnost již nevyplývají především ze zahájení konfliktu velké intenzity s minimální varovací dobou nebo zamýšlené vnější agrese proti území státu, ale spíše z nepříznivých následků nestabilit, které mohou vzniknout jako důsledek vážných politických, ekonomických a sociálních potíží ve státech střední a východní Evropy, které nastoupily cestu politické a ekonomické transformace, včetně etnických nepřátelství, ideologického a náboženského fundamentalismu, nacionalismu, územních, ekonomických, jazykových, ekologických a jiných sporů a projevů nesnášenlivosti. Výsledky napětí mohou vést ke krizím nepřátelským pro evropskou stabilitu a vnitřním konfliktům, které by mohly zahrnovat i vnější síly. Neexistují mechanismy, které by zaručovaly urovnání těchto konfliktů diplomatickými prostředky a vylučovaly možnost jejich rozšíření na další země. Není vytvořen systém, který by zaručoval rovnou bezpečnost všem evropským státům bez ohledu na jejich postavení v hierarchii států.

Současná rizika jsou svým charakterem mnohoaspektová a mnohorozměrová, což ztěžuje jejich předvídání a vyhodnocování. Mohou vznikat různým způsobem, a to znesnadňuje předcházení krizím a řízení krizí.

Česká republika (ČR) a Slovenská republika (SR) proto musí věnovat mimořádnou pozornost rozvoji bilaterálních přátelských vztahů se sousedními státy, zejména překonání historických nepřátelství a křivd a vzájemnému poskytnutí si negativních záruk bezpečnosti v uzavíraných mezistátních smlouvách.

Přestože ČR a SR jsou vnitrozemskými státy ve středu Evropy, nemohou ignorovat jiná rizika obecnějšího charakteru včetně rizik zasahujících do Evropy z jiných kontinentů. Těmito

riziky mohou být zejména rozšiřování vysokých vojenských technologií, zbraní hromadného ničení, přerušení toku životně důležitých zdrojů, mezinárodní terorismus, sabotážní akce a obchod drogami. Tato rizika vyžadují schopnost rychlé a pružné reakce na rizika rozdílného charakteru a krize menšího rozsahu a zahrnovat strategii obrany do širšího přístupu k bezpečnosti než dosud.

BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA

Základním cílem bezpečnostní politiky demokratického státu je usilovat o vytvoření spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě v rámci kooperativní bezpečnostní struktury pro celou a svobodnou Evropu, zachovávat svobodu a bezpečnost svých občanů především politickými prostředky v souladu s principy Charty OSN na základě sdílení společných hodnot demokracie, lidských práv, právního řádu a tržního hospodářství s ostatními demokratickými státy. Princip nedělitelnosti bezpečnosti v kooperativní bezpečnostní struktuře by měl vytvořit prostředí rovné bezpečnosti států KBSE bez ohledu na rozdílnost jejich podmínek nebo vojenských možností.

O dosažení této vize mohou ČR a SR usilovat v rámci evropského bezpečnostního systému - Evropských společenství, Rady NATO pro spolupráci a KBSE i rozvojem dvoustranných přátelských vztahů s demokratickými státy. V případě, že politické a diplomatické prostředky i věrohodné odstrašování selžou, je nutné mít pro ochranu těchto hodnot vojenské prostředky v souladu s právem na kolektivní nebo individuální sebeobranu.

Prostředky, kterými ČR a SR budou provádět svou bezpečnostní politiku k zachování míru by měly i nadále zahrnovat politické úsilí dávající přednost dialogu s ostatními státy a aktivní hledání kooperativního přístupu k evropské bezpečnosti včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení i udržování vlastní vojenské schopnosti umožňující předcházet ohrožení odstrašováním a zabezpečit řízení krizí malé intenzity i efektivní obranu.

Politický přístup k bezpečnosti nabývá na důležitosti, vojenská dimenze bezpečnosti však zůstává významná. Udržování přiměřené vojenské schopnosti a věrohodné odhodlání a připravenost bránit společně sdílené hodnoty zůstávají rozhodující pro bezpečnostní cíle ČR i SR. Taková vojenská schopnost je vedle politické solidarity demokratických států potřebná k zabránění jakémukoli pokusu o zastrašení nebo donucení a k zaručení, že vojenská agrese směřující proti ČR nebo SR nemůže být nikdy pokládána za volbu s nadějí na snadný a rychlý úspěch.

Rozmanitost výzev, kterým musí ČR a SR čelit, vyžaduje obecný přístup k bezpečnosti. Měnící se politické a strategické prostředí vyžaduje trvale přizpůsobovat bezpečnostní politiku, strategii obrany i vojenskou strategii změnám.

Bezpečnostní situace vyžaduje, aby armáda měla různé typy vojsk pro různá rizika a různé nepředvídané události, pro operace malé intenzity i pro účast v operacích velké intenzity, pro operace mírové (udržení míru humanitární pomoc, odstraňování následků přírodních katastrof a velkých průmyslových havárií), řízení krizí i operace válečné.

Vzhledem k rozmanitosti rizik, se kterými se mohou setkat, musí ČR i SR udržovat ozbrojené síly nezbytné pro svobodu ze širší škály prostředků konvenční odezvy na ohrožení. Zabezpečení obrany početně menšími silami a prostředky, schopnosti rychlé reakce na nepředvídaná ohrožení a nárůstu obranné síly přiměřené růstu ohrožení, jestliže a až to bude potřebné, umožňuje odpovídající organizační struktura armády zahrnující významnou profesionální složku.

PROFESIONALIZACE ARMÁDY

K otázce profesionalizace armády zaujímá státní zákonodárná a výkonná moc jednotlivých států různá stanoviska. Ve světě byly vytvořeny pouze dvě plně profesionální armády

(založené výlučně na dobrovolné vojenské službě vykonávané na základě smlouvy uzavřené na dobu určitou za plat), a to ve Velké Británii (od r. 1963) a v USA (od r. 1973). Armády všech ostatních států jsou buď konskripční (založené na všeobecné branné povinnosti) nebo smíšeného typu.

Profesionalizace armády nemůže být jen výsledkem přání a rozhodnutí. Možnost profesionalizovat armádu je odrazem úrovně politické kultury, národních tradic, sociálních podmínek, společenského postavení, ekonomických možností, hierarchie hodnot, reálné kompenzace neodstranitelných těžkostí vojenské služby i příležitostí nabízených vojenskou službou občanovi pro uspokojení jeho potřeb a dosažení osobních cílů. V ČR ani SR neexistují společenské předpoklady, ekonomické podmínky ani tradice, na kterých jsou založeny úspěšné programy profesionalizace armád vyspělých států.

Armády ČR a SR budou při svém vzniku plně profesionalizovány v kategoriích praporčků, důstojníků a generálů, v kategoriích mužstva a poddůstojníků budou závislé na všeobecné branné povinnosti. Není zavedena vojenská záložní služba jako samostatný druh vojenské služby a doplňování armády v případě krize lze uskutečňovat jedině povoláváním organizovaných záloh do vojenské činné služby.

Systém vojenské služby neodpovídá potřebě zajistit obranu s co nejmenšími pravidelnými ozbrojenými silami a s možností zvyšovat obrannou sílu přiměřeně růstu a velikosti ohrožení, jestliže to bude nutné. Reprodukci a regeneraci profesionální složky armády za války je v něm nezbytné zajistit zahrnutím potřebných sil do pravidelné armády již v míru, jestliže při válečném doplňování nemá dojít k výraznému poklesu bojové síly a efektivity.

Reálným cílem personální výstavby obou armád může být zachování všeobecné branné povinnosti a postupné budování armády smíšeného typu zvyšováním stupně profesionalizace v závislosti na podmínkách, možnostech a cílevědomě vytvářených předpokladech.

Pro plánování personální výstavby obou armád jsou využitelné tyto způsoby profesionalizace:

- a) profesionalizace vybraných funkcí,
- b) úplná profesionalizace sil reakce (sil okamžité reakce a postupně i sil rychlé reakce),
- c) modulárně stavebnicová profesionalizace vybraných vojenských celků hlavních obranných sil (základním stavebnicovým prvkem je prapor),
- d) změna organizace sil doplňování - zavedení dobrovolné vojenské záložní služby a rozdělení záloh na organizované zálohy druhů ozbrojených sil a zálohy všeobecného určení).

Při plánování profesionalizace mohou obě armády s výhodou využít jako východisko záměr změn personální struktury Čs. armády, který byl připravován pro období 1993 - 1997 a realizovat tyto kroky:

- Aplikovat záměry na národní podmínky (viz **tabulky 1-5**) pro získání výchozí orientace.
- Vyhodnotit rizika a potenciální ohrožení, definovat síly a prostředky potřebné pro zajištění bezpečnosti a obrany a stanovit jejich organizační strukturu.
- Vyvážit koncepci strategie obrany, požadavky na síly a prostředky a zdroje, které jsou k dispozici pro jejich uspokojení.
- Pro vyvážení potřeb a zdrojů založit plánování výstavby armády na ekonomických a finančních studiích a systému plánování, programování a rozpočtování.

Tabulka 1

**VLIV ZKRÁCENÉ VOJENSKÉ ZÁKLADNÍ SLUŽBY NA POTŘEBU
PROFESIONALIZACE FUNKCÍ**

Poř. čís.	Název skupiny funkcí	Počet tabulkových míst
1.	Velitelé družstev a starší mechanici technického zabezpečení leteckých motorů, draků a speciálního vybavení letadel	201
2.	Starší mechanici a elektromechanici opraven kompletů vojenské PVO	26
3.	Starší elektromechanici a elektromechanici silnoproudých zařízení UVZ	210
4.	Řidiči autobusů	166
5.	Strojníci věžových jeřábů	6
	CELKEM	609

Příprava odborníků pro zabezpečení složitých zbraňových systémů a technických zařízení je časově, technicky a finančně náročná. V některých případech je vyloučeno, aby voják splnil zákonem předepsané kvalifikační požadavky v průběhu vojenské základní služby, v jiných případech je poměr délky nezbytné přípravy a skutečného výkonu funkce velmi nepříznivý. Z těchto důvodů je výkon těchto funkcí nezbytné nebo výhodné svěřit profesionálům.

Analýzy funkcí zastávaných v Čs. armádě vojáky základní služby prokázaly, že existuje:

- přibližně 23 000 funkčních míst, jejichž obsazení profesionály by zvýšilo bojovou efektivnost,
- přibližně 11 000 funkčních míst, které by pro nepříznivý poměr mezi délkou přípravy a vlastního výkonu funkce bylo účelné svěřit profesionálům, z toho u přibližně 1200 funkčních míst by to bylo i ekonomicky výhodnější,
- 609 funkčních míst, která vojáci základní služby nemohou zastávat pro nemožnost splnění zákonných podmínek v průběhu vojenské základní služby. Nutnost profesionalizovat tyto funkce ještě před zkrácením vojenské základní služby bude pro obě armády obtížným úkolem.

Záměrem personální výstavby Čs. armády bylo dosáhnout limit stavu ozbrojených sil stanovený smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě do konce roku 1993 a podíl ozbrojených sil na celkovém počtu obyvatelstva, obvyklý v demokratických státech, do konce roku 1997. Tento záměr, představující snížení podílu ozbrojených sil z 1,28 % na 0,71 % celkového počtu obyvatel je aplikovatelný na výstavbu armád obou nástupnických států.

Tabulka 2

ZÁMĚR PERSONÁLNÍ VÝSTAVBY ČS. ARMÁDY
stav ke konci roku

	1990	1993	1997
osoby	198 005	138 742	100 000
procenta	100	70,1	50,5

Reálným dosaženým výsledkem je snížení početního stavu Čs. armády o 59 263 osob, tj. téměř o 30 %. Konečná realizace záměru měla být dokončena r. 1997 s cílem snížit stav armády ve srovnání s rokem 1990 téměř na polovinu.

Součástí záměru personální výstavby Čs. armády bylo i dosažení změny personální struktury. **Tabulka 3** dokumentuje předpokládaný vliv profesionalizace na změnu struktury a podíl jednotlivých kategorií vojáků.

Tabulka 3

ZÁMĚR ZMĚN PERSONÁLNÍ STRUKTURY ČS. ARMÁDY

Poř. čís.	KATEGORIE	1993		1997	
		osoby	%	osoby	%
1.	Mužstvo základní služby	56 400	32,3	31 000	22,3
2.	Poddůstojníci zákl. služby	29 926	17,1	16 000	11,5
3.	VOJÁCI ZÁKLADNÍ SLUŽBY 1+2	86 326	49,5	47 000	33,8
4.	Poddůstojníci z povolání	236	0,1	8 720	6,3
5.	Poddůstojníci celkem 2+4	30 162	17,3	24 720	17,8
6.	Praporčíci	14 400	8,2	16 280	11,7
7.	Důstojníci a generálové	37 780	21,6	28 000	20,1
8.	VOJÁCI Z POVOLÁNÍ 4+6+7	52 416	30,0	53 000	38,1
9.	VOJÁCI CELKEM 3+8	138 742	79,5	100 000	71,9
10.	Občanští zaměstnanci	35 800	20,5	39 000	28,1
11.	PŘÍSLUŠNÍCI ČS. ARMÁDY 9+10	174 542	100	139 000	100

Realizace záměru personální výstavby by přinesla tyto hlavní důsledky:

a) Podstatně se sníží počet vojáků základní služby (o 46 %). Podíl této kategorie, která tvořila polovinu příslušníků armády se sníží na třetinu. Na 100 vojáků v kategorii mužstva by připadalo 80 poddůstojníků, 53 praporčíků a 90 důstojníků.

b) Záměr nepředpokládá profesionalizaci kategorie mužstva. To je vážnou překážkou komplexní profesionalizace vojenských celků, potřebné zejména pro síly reakce.

c) V kategorii poddůstojníků dojde k absolutnímu snížení počtů o 8 %, podíl této kategorie se však v podstatě nezmění. V kategorii poddůstojníků z povolání vzroste výrazně absolutní počet i relativní váha této kategorie vojáků. To je důsledkem toho, že profesionalizace funkcí je spojena s přechodem funkce z kategorie mužstva do kategorie poddůstojníků.

d) V kategorii praporčíků dojde ke zvýšení absolutního počtu (o 13 %) i relativní váhy této kategorie vojáků. Tento vývoj je rovněž důsledkem profesionalizace funkcí.

e) V kategorii důstojníků a generálů dojde ke snížení absolutního počtu o 26 %, relativní váha této kategorie vojáků se však sníží jen nepodstatně. Poměr této kategorie ke kategorii mužstva (1:1,1) a kategorii vojáků základní služby (1:1,67) svědčí o tom, že zálohy potřebné pro válečné doplňování jsou v důsledku neexistence dobrovolné záložní služby zahrnuty již do mírové armády.

f) Počet vojáků z povolání se absolutně nepatrně zvýší, (o 1,1 %), relativní váha této kategorie se zvýší významněji. Tento vývoj je důsledkem profesionalizace armády.

g) Počet občanských zaměstnanců se zvýší, významně vzroste relativní váha této kategorie. To svědčí o tom, že převezmou výkon řady funkcí, které mohli dosud zastávat pouze vojáci.

h) Při celkovém snížení stavu armády o 20 % se počet vojáků sníží o 28 % a počet občanských zaměstnanců zvýší o 9 %.

APLIKACE ZÁMĚRU PERSONÁLNÍ VÝSTAVBY ČS. ARMÁDY NA PERSONÁLNÍ VÝSTAVBU ARMÁD NÁSTUPNICKÝCH STÁTŮ

Jedním z podkladů pro plánování personální výstavby nástupnické armády může být zjištění, jaké důsledky by přinesla aplikace záměru výstavby Čs. armády do národních podmínek za předpokladu jejího převzetí beze změn. Tato úvaha je dokumentována v **tabulkách 4 a 5**. Varianta "**Maximálně**" vychází z poměrné části limitu přiděleného ČSFR smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, varianta "**Optimálně**" vychází z předpokladu, že armáda bude tvořit podíl 0,71 % celkového počtu obyvatelstva.

V dalším kroku by bylo možné konfrontovat tento záměr se strategií obrany, organizační strukturou armády a zdroji, které jsou k dispozici pro jeho realizaci. Výsledkem by bylo zjištění, zda je možné záměr po provedení nezbytných úprav využít nebo zda je nutné vypracovat záměr odlišný.

Třetím krokem by bylo vnesení potřebných oprav do záměru (jednorázově nebo postupně) nebo vypracování nového záměru.

Tabulka 4

MOŽNÁ PERSONÁLNÍ STRUKTURA ČESKÉ ARMÁDY

Poř. čís.	KATEGORIE	Maximálně		Optimálně	
		osoby	%	osoby	%
1.	Mužstvo základní služby	37 920	32,3	23 122	22,3
2.	Poddůstojníci zákl. služby	20 075	17,1	11 924	11,5
3.	VOJÁCI ZÁKLADNÍ SLUŽBY 1+2	58 113	49,5	35 046	33,8
4.	Poddůstojníci z povolání	117	0,1	6 532	6,3
5.	Poddůstojníci celkem 2+4	20 310	17,3	18 456	17,8
6.	Praporčíci	9 627	8,2	12 131	11,7
7.	Důstojníci a generálové	25 358	21,6	20 841	20,1
8.	VOJÁCI Z POVOLÁNÍ 4+6+7	35 220	30,0	39 504	38,1
9.	VOJÁCI CELKEM 3+8	93 333	79,5	74 550	71,9
10.	Občanští zaměstnanci	24 067	20,5	29 135	28,1
11.	ČESKÁ ARMÁDA CELKEM 9+10	117 400	100	103 685	100

Poznámka: Regresní analýzou vypočtené hodnoty nejsou vyrovnávány, součty proto nemusejí souhlasit.

Tabulka 5

MOŽNÁ PERSONÁLNÍ STRUKTURA SLOVENSKÉ ARMÁDY

Poř. čís.	KATEGORIE	Maximálně		Optimálně	
		osoby	%	osoby	%
1.	Mužstvo základní služby	18 960	32,3	11 010	22,3
2.	Poddůstojníci základní služby	10 038	17,1	5 678	11,5
3.	VOJÁCI ZÁKLADNÍ SLUŽBY 1+2	29 056	49,5	16 688	33,8
4.	Poddůstojníci z povolání	59	0,1	3 110	6,3
5.	Poddůstojníci celkem 2+4	10 155	17,3	8 789	17,8
6.	Praporčíci	4 813	8,2	5 777	11,7
7.	Důstojníci a generálové	12 679	21,6	9 924	20,1
8.	VOJÁCI Z POVOLÁNÍ 4+6+7	17 610	30,0	18 811	38,1
9.	VOJÁCI CELKEM 3+8	46 666	79,5	35 500	71,9
10.	Občanští zaměstnanci	12 034	20,5	13 874	28,1
11.	SLOVENSKÁ ARMÁDA 9+10	58 700	100	49 374	100

Poznámka: Regresní analýzou vypočtené hodnoty nejsou vyrovnávány, součty proto nemusejí souhlasit.